

DEN HISTORISKE HIERON

af Thomas Heine Nielsen

I Aigis 1.1 (2001) publicerede Ivar Gjørup sin oversættelse af Xenophons dialog Hieron. Følgende lille bidrag er en kort redegørelse for Hieron som historisk person og dermed en introduktion til et enkelt aspekt af Xenophons dialog. Teksten er i alt væsentligt et foredrag, der har været holdt på et efteruddannelseskursus for oldtidskundskabslærere på Helsingør Gymnasium i 1998 og for græskstuderende på Københavns Universitet. Den mundtlige form er stort set fastholdt, og jeg har ikke belastet teksten med noter og kildehenvisninger, men blot givet en række forslag til yderligere læsning.

Hieron, den xenophontiske dialogs eponym, var den anden i en række på tre brødre, der herskede som 'tyranter' i Syrakus: den første var *Gelon*, der var tyran fra 485 til 478/7. Efter Gelons død overtog Hieron tyranmagten, og beholdt den til sin død i 466. Den tredje bror i rækken var *Thrasyboulos*, der var tyran i sølle 11 måneder, hvorpå han blev fordrevet til Lokroi Epizephyrioi i Magna Graecia ved et demokratisk kup, der satte et punktum for Deinomenide-dynastiets historie.

Disse tre brødre kaldes gerne *Deinomeniderne* efter deres far, *Deinomenes*. Deinomeniderne spillede en vigtig rolle i syrakusansk historie, men familien stammede faktisk ikke fra Syrakus, men fra en anden siciliansk by, Gela, og det var her familien første gang fik tyranmagt, da Hierons bror Gelon i 491 havde held til at opkaste sig til tyran.

Historien om, hvordan Gelon blev tyran i Gela er ganske interessant og illustrativ. Herodot fortæller historien i 7.153-63: Gelons, og dermed Hierons, familie nedstammede fra en af de oprindelige kolonister, der havde været med til at grundlægge Gela i året 689 f.Kr. Sådant et stamtræ har uden tvivl givet en vis prestige, men Gelons familie besad også et lidt mere håndfast privilegium, nemlig et præsteskab for Demeter og Persephone, som familien havde monopol på, på samme måde, for eksempel, som vigtige religiøse poster ved helligdommen i Eleusis var monopoliseret af *Eumolpiderne*. Det fortælles også, hvordan Deinomeniderne var kommet i besiddelse af dette præsteskab: En gang (præcis hvornår får vi ikke at vide men det var sikkert omkring 550) da der var borgerkrig i Gela, havde een af Gelons forfædre, en mand ved navn Telines, haft held til at forlige de stridende parter ved mægling, eller som Herodot siger 'uden at anvende våbenmagt, kun ved hjælp af disse gudinders [*i.e.* Demeter og Persephone] hellige symboler ... på den betingelse at hans efterkommere skulle arve hans præsteskab'. Disse oplysninger lader os formode, at Gelons og Hierons familie tilhørte den aristokratiske overklasse i Gela, at de var 'af ædel byrd', havde prestigefyldte religiøse privilegier, og var aktive i Gelas politiske liv. Det religiøse privilegium forstod de, som vi skal se, at udnytte i propagandistisk øjemed.

Men der skal jo mere til for at blive tyran, og at Gelon blev dét, gik til på følgende måde: I slutningen af sjette århundrede, mere præcist i året 505 f.Kr.,

havde en mand ved navn *Kleandros* haft held til at blive tyrann i Gela. Vi kender intet til baggrunden for dette tyranni, men kan med rimelighed gætte på, at det var resultatet af aristokratisk rivalisering i Gela. I hvert fald ved vi, at Kleandros må have tilhørt overklassen, for han opnåede en sejr med firspand i Olympia, det største, og sikkert også noget af det dyreste, et menneske kunne opnå. Kleandros' far var ligeledes olympisk sejrherre. Vi ved også at Kleandros blev myrdet i 498 af en mand fra Gela ved navn Sabyllus, formentlig en aristokratisk rival.

Det interessante er nu, at tyranniet overlevede Kleandros' død, og særlig interessant er det, at hans efterfølger var hans bror, *Hippokrates*. Stridighederne i Gela var åbenbart ikke forbi, for Hippokrates omgav sig med en livvagt, som Gelon var en del af. Hippokrates' udenrigspolitik var aggressiv og ekspansionistisk, og han førte mange krige mod andre græske bystater på Sicilien. Under disse krige udmærkede Gelon sig i en sådan grad, at han blev udnævnt til øverstbefalende for rytteriet.

Det er værd at dvæle et øjeblik ved denne Hippokrates, for han er på mange måder prototypen på en Deinomenide-tyran: For det første overtog han tyrannmagten efter sin bror, sådan som det var almindeligt i det senere Deinomenidedynasti. For det andet skabte han sig et helt lille imperium: ved sin død kontrollerede han bystaterne Kallipolis, Naxos, Zankle, Leontinoi og Kamarina plus en række lokale ikke-græske befolkninger. For det tredje minder hans behandling af erobrede bystater om det, der senere skulle blive karakteristisk for Gelon og Hieron: Hippokrates overflyttede en del af Gelas befolkning til Kamarina, og han *andrapodiserede* befolkningen i Zankle, dvs. at han lod dem sælge som slaver. Hippokrates synes derimod ikke, sådan som i hvert fald Gelon senere gjorde det i Syrakus, at have nydt en bred opbakning i Gela, for ved hans død i 491 brød der et oprør ud blandt byens borgere, der som Herodot siger "ikke længere ønskede at være undersætter", *i.e.* under en ny tyrann af Hippokrates' slægt. Oprøret blev nedkæmpet af Gelon, der handlede på vegne af Hippokrates' sønner, men efter sin sejr selv overtog tyrannmagten i Gela.

I perioden mellem 491 og 485 førte Gelon muligvis krig mod Karthago, men i 485 indtraf en meget vigtig begivenhed: Gelon fik kontrol med *Syrakus*! I Syrakus mindede den sociale struktur før Gelons magtovertagelse en del om Gelas med et traditionelt aristokrati, hvis medlemmer under eet blev kaldt *gamoroi*, dvs. 'jordbesidderne', og en bredere borgermasse, der følte sig sat uden for politisk indflydelse. Et tredje element i befolkningen var de såkaldte *kyllyrroi*, en 'oprindelig' befolkning, der fungerede som slaver, formentlig på 'jordbesiddernes' ejendomme, og kan minde lidt om de spartanske heloter. I 485 slog disse *kyllyrroi* sig sammen med folket, *demos* som Herodot siger, og fordrev 'jordbesidderne' fra Syrakus. 'Jordbesidderne' bad Gelon om hjælp, og Gelon var villig, for Syrakus var et fristende bytte, som allerede Hippokrates havde været ude efter.

Da Gelon marcherede mod Syrakus, overgav byen sig uden kamp, sikkert fordi det nye styre endnu ikke var tilstrækkeligt godt organiseret. Gelon selv forlagde sin residens til Syrakus og indsatte sin bror Hieron som tyrann i Gela.

Ifølge Herodot var Syrakus Gelons eet og alt, og han satte alt ind på at gøre byen til en storby. Særlig karakteristisk er Gelons mange overflytninger af befolkninger til Syrakus fra de andre byer, han kontrollerede: (1) Gelon overflyttede halvdelen af Gelas befolkning til Syrakus; (2) Kamarinas befolkning blev også

overflyttet til Syrakus, mens byen selv blev ødelagt; (3) fra Megara Hyblaia blev overklassen overflyttet til Syrakus, mens 'de fattige' blev solgt som slaver og (4) præcis det samme skete for en by ved navn Euboia, hvis lokalisering vi ikke kender: overklassen blev forflyttet til Syrakus, mens 'de fattige' blev solgt som slaver. Som Gelon sagde: "den jævne befolkning er et utaknemmeligt element at leve sammen med i en by". Syrakus' befolkning blev yderligere forøget ved at Gelon, der gjorde udstrakt brug af lejesoldater, angiveligt gav syrakusansk borgerskab til ikke færre end 10.000 lejesoldater, og det var bare ved een lejlighed ... senere kom andre til!

Gelon døde i 478/7, og Hieron overtog tyrannmagten i Syrakus, mens endnu en bror, *Polyzalos*, blev tyrann i Gela.¹ Polyzalos var ikke helt tilfreds med at få Gela, mens Hieron tog Syrakus, og det udløste en konflikt mellem ham og Hieron, en konflikt, som ifølge den hellenistiske historiker Timaios fra Tauromenion blev bilagt af ... digteren *Simonides*, Hierons samtalepartner i Xenophons dialog.

Hieron fortsatte i Hippokrates' og Gelons fodspor med at flytte rundt på befolkninger: Han overflyttede således befolkningerne fra Naxos og Katana til Leontinoi. Naxos blev genbefolket med lejesoldater, mens Katana i 476 blev nygrundlagt som *Aitna*, og befolket med 10.000 lejetropper: 5000 friske fra Peloponnes og 5000 fra Syrakus. Aitna fik en dorisk forfatning og en konge, nemlig Hierons egen søn *Deinomenes*, og Aitna var muligvis et rendyrket politisk eksperiment og måske et forsøg på at kopiere Sparta. Projektet Aitna var Hierons største, og efter sin død i 466 blev han begravet der som byens *oikistes*, dvs. grundlægger, og blev æret med en hero-kult.

Deinomenidernes befolkningspolitik var, kan man sige, udtryk for en usædvanlig politisk tilgang til bystaten som fænomen, hvor et af de helt centrale elementer jo traditionelt var borgerskabets eksklusivitet, der meget sjældent blev brudt med så massive borgerskabstildelinger, som Deinomeniderne gennemførte. En anden ting, som karakteriserer Gelons og Hierons regeringer, er en enorm ressourceophobning og gennemførelsen af gigantiske projekter. Hvor store ressourcer, disse tyranner rådede over, kan vi bedst få et indtryk af ved at se på deres indsats på det militære område: Begge fortsatte Hippokrates' ekspansionspolitik med så stor succes, at Hieron i 470 kontrollerede hele området fra Syrakus til Himera, et område der var større end det område Sparta kontrollerede; begge vandt de berømte sejre over frygtede fjender: Hieron besejrede etruskerne i et søslag ved Kyme i 474 og Gelon besejrede Karthagos invasionsstyrke ved Himera i 480, en sejr der indbragte en krigsskadeserstatning på 2000 talenter, et enormt beløb, der tilfaldt Gelon personligt. Gelons sejr ved Himera blev i oldtiden sidestillet med den græske sejr over perserne ved Salamis: man sagde således, at de to slag fandt sted på een og samme dag. Ved Himera havde Gelon angiveligt 50.000 hoplitter og 5000 ryttere til sin rådighed, betydeligt mere end f.eks. hele Det Peloponnesiske Forbund under Spartas ledelse kunne mobilisere.

En passage hos Herodot giver også et indtryk af Gelons enorme militære styrker: i 7.158 fortæller Herodot, at Gelon i 481 skal have tilbudt at støtte den græske kamp mod Xerxes' invasion med intet mindre end 200 krigsskibe, 20.000

---

¹ Det var denne Polyzalos, der opstillede *Vognstyrelsen* i Delfi; han opstillede statuen, mens han var tyrann i Gela.

hoplitter, 2000 ryttere, 2000 bueskytter, 2000 slyngekastere, 2000 letbevæbnede ryttere samt proviant til hele hæren – altså også til tropperne fra Sparta, Athen, Korinth *etc.* – under hele krigen, et rent ud sagt ufatteligt tilbud.² En del moderne historikere er parate til at tage disse tal for pålydende. Vi må dog nok regne med, at de er noget overdrevne, men det gælder jo stort set alle tal af den type: pointen er snarere, at det må have været den almindelige opfattelse, at de sicilianske tyranner rådede over betydeligt større militære ressourcer end f.eks. Athen og Sparta. I hvert fald var der enighed om, at de sicilianske flåder var de største i den græske verden, før Athens flåde blev skabt efter Perserkrigene, en opfattelse, som både Thukydid og Polybios giver udtryk for.

Tyrannerne *brugte* disse ressourcer, både til at ansætte lejesoldater, til at bygge krigsskibe, til at opføre monumentale bygninger, og til at skilte med, f.eks. når de deltog i de panhelleniske lege. Gelon udstyrede et tempel i Himera med rige gaver til minde om sejren over Karthago, og i Syrakus er der samtidige templer til Athene og til Demeter og Persephone som sikkert er opført på Gelons foranledning, mens Hieron opførte et tempel til Demeter og Kore i Aitna. Disse Demeter-templer har vel været tænkt som en reference til familiens religiøse særstilling i Gela og dermed som propaganda for dynastiet.

Hele Deinomenide-familien satsede massivt på de panhelleniske lege i Olympia og Delfi og opnåede en imponerende række sejre: i 488 sejrede Gelon spand i Olympia, Polyzalos vandt mindst een gang i Delfi, en sejr der som nævnt blev fejret med *Vognstyreren*, og Hieron opnåede 6 sejre i Olympia og Delfi, sejr der blev fejret med skulpturer af tidens førende billedhuggere, som f.eks. Kalamis og Onatas, og med oder af berømte digtere som Pindar og Bakkhylides. Især Hieron var en poetisk sjæl, og ingen ringere end Aiskhylos opførte en festforestilling ved grundlæggelsen af Aitna.

Hvis vi ganske kort skal ridse de vigtigste ting op, så kan der ikke være tvivl om, at Deinomenide-tyrannerne var et dynasti af tyranner fra en fremtrædende, aristokratisk slægt, og at de var i stand til at akkumulere og forbruge utrolige ressourcer. Deres succes skyldes måske i nogen grad, at de arbejdede i forståelse med aristokratiske slægter i andre sicilianske bystater, og at de ikke, som visse tyranner i det egentlige Hellas af og til antages at have været, var 'folkets' værn mod aristokratisk arrogance. I hvert fald overtog Gelon magten i Syrakus i forståelse med 'jordbesidderne' og udviste ved flere lejligheder en ret brutal adfærd over for den almindelige befolkning i erobrede byer: de blev simpelthen solgt som slaver. Men vi ved faktisk ikke rigtig noget om Deinomenidernes *konstitutionelle* stilling i Syrakus. Det er muligt, at Gelon ved indtagelsen af Syrakus i 485 indgik traktater med både 'jordbesidderne' og *demos* og at hans og hans efterfølgeres position var baseret på denne eller disse traktater. De synes ikke at have beklædt egentlige embeder, men *de facto* besad de naturligvis en nærmest enevældig magt. De var også i stand til at indsætte 'vice-tyranner' i andre byer, og her udnævnte de ofte medlemmer af familien, men også andre: Gelon indsatte f.eks. den vidt berømte atlet Glaukos fra Karystos på Euboia som regent i Kamarina. Deinomeniderne befæstede også deres position ved at indgå dynastiske ægteskaber med døtre af andre tyranner på Sicilien:

---

² Tilbuddet blev dog afslået. Ifølge Herodot krævede Gelon nemlig overkommandoen i krigen, og det ville spartanerne ikke acceptere: "Vende sig ville forsand i sin grav pelopiden Agamemnon" hvis han hørte, at spartanerne tvinges til at afstå overanførslen i krigen til Gelon og syrakusanerne?, som deres gesandt Syagros sagde (Hdt. 7.159).

Gelon, f.eks., giftede sig med *Damarete*, der var datter af tyrannen *Theron af Akragas*, et ægteskab, der ved Gelons død gik i arv til hans bror Polyzalos.

Samtidige kilder kalder Deinomeniderne *konger (basileis)* eller *tyranter (tyrannoi)*: de, der ønsker at smigre, f.eks. digtere, der blev hyret til at skrive festoder, kalder dem konger, mens Herodot og Thukydid kalder dem tyranner – skønt Herodot bryder dette bekvemme mønster ved også at bruge det lidt mere neutrale ord *monarchie* om deres magt og kalde Gelon *konge (basileus)*.

Mere interessant er det måske at se på, hvordan Deinomeniderne præsenterede sig selv for den græske offentlighed i Olympia og Delfi: I den indskrift, der ledsagede Vognstyreren, præsenterede Polyzalos sig selv som *Gelas anasson*, dvs. 'Gelas hersker', og lagde altså ikke skjul på sin fremtrædende position. Da Gelon opstillede en trefod og en Nike-statue i Delfi som tak for sejren ved Himera, lød indskriften: *Gelon fra Syrakus, søn af Deinomenes, opstillede (monumentet) til Apollon*. Da Hieron ofrede til Zeus i Olympia efter sin sejr ved Kyme, lød indskriften på en etruskisk hjelm: *Hieron, Deinomenes' søn, og syrakusanerne (gav) etruskisk (bytte) fra Kyme til Zeus*. Lidt mere beskedent, måske, men alene det at nævne en enkeltperson ved navn var nok upassende. Spartaneren Pausanias, f.eks., sejrherren fra Plataiai i 479, lod den berømte Gyldne Trefod i Delfi beskrive med følgende epigram, hvis forfatter forresten ifølge nogle kilder var Simonides: *Pausanias, hellenernes anfører, opstillede dette minde til Phoibos, da han havde slået medernes hær, men det lod spartanerne øjeblikkelig udradere*. I stedet stod der nu blot: *Disse udkæmpede krigen: Lakedaimonerne, athenerne, korintherne, tegeaterne ... osv.*, en lang række navne på *poleis* og ikke på enkeltpersoner. Deinomeniderne lagde altså ikke skjul på, at de stod uden for og over staten, som det er blevet formuleret, og de præsenterede sig gerne på en måde, der bestemt ikke var helt passende set fra f.eks. en spartansk synsvinkel.

Der er ikke meget vundet ved at skelne skarpt mellem Gelon og Hieron. Det er snarere lighederne mellem dem, der springer i øjnene. Der er dog et punkt, hvor der måske med fordel kan skelnes mellem dem: deres personligheder. Gelon var en krigsmand, mens Hieron omgav sig med digtere som Pindar, Bakkhylides og Aiskhylos, og ifølge Timaios altså også med Simonides. Måske var det derfor, Xenophon valgte Hieron til sin dialog, for der var masser af andre sicilianske tyranner at vælge blandt, også uden for Deinomenidernes rækker: Der var faktisk usædvanlig mange tyranner på Sicilien i de 100 år der løber fra midt i sjette til midt i femte århundrede, og igen i det fjerde århundrede. Hvorom alt er, så kan det fastslås, at hvis Xenophon har som udgangspunkt, at en tyran mere eller mindre kan gøre, hvad der passer ham, så er det i tilfældet Deinomeniderne ikke langt fra det billede, vore øvrige kilder tegner af dem.

Forslag til yderligere læsning

- A. Andrewes, *The Greek Tyrants* (London 1956).
- C. Boehringer, 'Hierons Aitna und das Hieroneion,' *Jahrbuch für Numismatik und Geldgeschichte* 18 (1968) 67-98.
- W.S. Barret, 'Pindar's Twelfth *Olympian* and the Fall of the Deinomenidai,' *Journal of Hellenic Studies* 93 (1973) 23-35.
- S. Berger, *Revolution and Society in Greek Sicily and Southern Italy*, *Historia Einzelschriften* 71 (Stuttgart 1992).
- H. Berve, *Die Tyrannis bei den Griechen* I-II (Darmstadt 1967).
- P.A. Brunt, 'The Hellenic League Against Persia,' *Historia* 2 (1953) 135-53.
- N.H. Demand, *Urban Relocation in Archaic and Classical Greece. Flight and Consolidation* (Bristol 1990).
- T.J. Dunbabin, *The Western Greeks. The History of Sicily and South Italy from the Foundation of the Greek Colonies to 480 B.C.* (Oxford 1948).
- M.I. Finley, *Ancient Sicily* (London 1968).
- T. Fischer-Hansen, 'The Earliest Town-Planning of the Western Greek Colonies, with Special Regard to Sicily,' i M.H. Hansen (ed.), *Introduction to an Inventory of Poleis*, Acts of the Copenhagen Polis Centre, Det Kongelige Danske Videnskabernes Selskab, *Historisk-filosofiske Meddelelser* 74 (København 1996) 317-73.
- M. Gras, 'Gélon et les temples de Sicile après la bataille d'Himère,' *Annali del Seminario di studi del mondo classico: Sezione di archeologia e storia antica* 12 (1990) 59-69.
- O. Hansen, 'On the Helmet Dedicated by Hieron to Zeus at Olympia,' *Hermes* 118 (1990) 498.
- R. Krumeich, 'Zu den goldenen Dreifüssen der Deinomeniden in Delphi,' *Jahrbuch des Deutschen Archäologischen Instituts* 106 (1991) 37-62.
- N. Luraghi, *Tirannidi arcaiche in Sicilia e Magna Grecia da Panezio de Leontini alla caduta dei Dinomenidi* (Firenze 1994).
- T.H. Nielsen & T. Fischer-Hansen, 'Sybaris i Magna Graecia. En præsentation af en bystat i den vestgræske verden,' *Antikkens Venner* 53 (2001) 28-44.
- H.W. Parke, *Greek Mercenary Soldiers from the Earliest Times to the Battle of Ipsus* (Oxford 1933).
- J. Seibert, 'Die Bevölkerungsfluktuationen in den Griechenstädte Siziliens,' *Ancient Society* 13-14 (1982-83) 33-65.
- T. van Compernelle, *L'influence de la politique des Deinomenides et des Emménides sur l'architecture et l'urbanisme sicéliotes* (Louvain 1992).
- K.H. Waters, 'The Rise and Decline of Some Greek Colonies in Sicily,' *Ancient Society* 5 (1974) 1-19.
- D. White, 'Demeter's Sicilian Cult as a Political Instrument,' *Greek, Roman and Byzantine Studies* 5 (1964) 261-79.
- M. Zahrnt, 'Die Schlacht bei Himera und die sizilische Historiographie,' *Chiron* 23 (1993) 353-90.